

блеми боротьби із посухою в Україні» на Всеукраїнському з'їзді щодо питань дослідження продуктивних сил та народного господарства [6].

Одночасно О. Філіповський упродовж 1922–1923 рр. працював спеціалістом Секції економіки, яка знаходилася в Києві. Внаслідок переведення головної установи Секції економіки до Харкова, він, разом з іншими спеціалістами, переїхав і проводив дослідну роботу на новому місці. Однак ця Секція запрошувала і залучала до праці насамперед харківських економістів із галузі сільського господарства. На її зборах 25 та 27 лютого 1924 р. була доповнена Президія Секції, яка відтепер складалася з голови – О. Філіповського, його заступника В. Соловейчика та членів Президії – В. Левицького, Д. Головка та П. Тушкана. Постійними науковими співробітниками Секції економіки в Києві були В. Гавсевич, П. Клевайчук та П. Цитович. Обов'язки вченого секретаря були доручені тимчасово виконувати П. Клевайчуку. На цих же зборах ухвалено план попередньої роботи, запропонований О. Філіповським. Цей план мали надрукувати у найближчому випуску «Вісника сільськогосподарської науки», як і інформацію щодо його виконання. У зв'язку з переводом центру Секції економіки до Харкова, зі складу її штатних спеціалістів вибули О. Попов та І. Гермайзе, але, за спеціальними умовами договору, вони мали закінчити і підготувати до друку висновки зі своїх робіт: О. Попов – «Експортну хлібну торгівлю України», І. Гермайзе – «Сільське Господарство Київської Наддніпрянщини XVII–XVIII ст.». Ці роботи були профінансовані і мали бути закінчені в найближчі місяці [10, 60].

У 1924 р. Секція економіки розглянула науково-економічні проблеми сільського господарства. Зокрема було зібрано матеріали та надруковано монографію «Експорт хліба на Україні», та продовжено роботу в напрямі вивчення питань торговельного договору та перспектив сільськогосподарської індустрії. Крім цього, Секція економіки розглянула питання щодо залізничного транспорту, введення податків на продукти сільського господарства та технічного забезпечення зерна на експорт.

Стосовно проблем, пов'язаних із землеустроєм та вивченням динаміки сільського, а зокрема селянського, господарства, Секція проводила роботи за такими темами: «Трудово-споживчі норми землекористування по різних районах України» (відповідальні спеціалісти Секції Цитович, Шкляр; робота вже була закінчена щодо Полтавщини); «Устрій та динаміка селянського господарства на Київщині з 1917 по 1924 р.» (відповідальні Цитович, Шкляр; робота ще не була закінчена); «Участь різних груп селянських господарств у розподілі трудової цінності», за якою доповідав О. Філіповський на засіданні Секції 7 квітня 1924 р. За темою: «Ринкова площа селянського господарства і експорт, як наслідок внутрішніх та зовнішніх факторів» також доповідав О. Філіповський на засіданні 10 квітня 1924 р. [10, 22].

Отже, з наведених фактів, можна зробити висновок, що О. Філіповський брав участь і був одним із членів комісії з вшаштування Київської філії СГНКУ. У 1922–1924 рр. він обіймав посаду спеціаліста Секції рільництва та економіки, а згодом і очолив їх. Секція рільництва, за участю О. Філіповського, працювала в Києві, досліджуючи вплив посушливого клімату на врожай та з'ясувавши, яку техніку треба застосувати для покращення складу ґрунту, а відтак, і врожайності. Натомість Секція економіки, центральна установа якої була переведена до Харкова, й яку в 1924 р. очолював О. Філіповський, займалася суто економічними питаннями.

1. *Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.): Зб. док. і мат. / Укл. В. Вергунов та ін. – К., 2006.*
2. ДАКО. – Ф. Р-349. – Оп. 1. – Од. зб. 125.
3. Н. П. Київська Філія С.-г. Наукового Комітету // *Вісн. с.-г. науки. – 1924. – Ч. 1–2.*
4. *Справоздання за науково-операційну діяльність Київської філії С.-г. Наукового Комітету на 1 жовтня 1925 року // Агроном. – 1925. – № 1–2.*
5. *Короткий план діяльності Сільсько-Господарського Наукового Комітету // Вісн. с.-г. науки. – 1924. – Т. 3. – № 1–4.*
6. *Вісник сільськогосподарської науки. – 1924. – Ч. 7–9.*
7. *Вісник сільськогосподарської науки. – 1923. – Т. II, вип. 1–2.*
8. ЦДАВО України. – Ф. 1230. – Оп. 1.
9. *Вісник сільськогосподарської науки. – 1924. – Т. 3, вип. 1–4.*
10. *Вісник сільськогосподарської науки. – 1924. – Ч. 3–4.*

Oliynyk A.V. Alexandr Filipovsky as the head of farming and economics Sections of the Agricultural Research Committee of Ukraine (the 1922 – 1925th). In the article the period of formation and activity of the farming and economy sections of the Ukraine Agricultural Research Committee with A. Filipovsky during the 1922–1925th years is analyzed.

Key words: A. Filipovsky, Agricultural Research Committee of Ukraine, Section farming, Section of economy

О. Б. Боровик

ФЕДІР МОРГУН ЯК УЧЕНИЙ-АГРОНОМ ТА ОРГАНІЗАТОР ҐРУНТОЗАХИСНОЇ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕРОБСТВА

У статті розкрито діяльність відомого українського державного і громадського діяча, вченого-агронома, популяризатора ґрунтозахисної системи землеробства Федора Моргуна. Наголошується на ефективності використання безполіцевого методу обробітку ґрунту, який і сьогодні активно впроваджується на Полтавщині й приносить вагомий результат.

Ключові слова: Федір Моргун, землеробство, безполіцевий метод обробітку ґрунту, ґрунтозахисна система землеробства, агро-екологія.

Невід'ємною складовою сільського господарства є землеробство. Підвищення культури останнього та застосування різних технологій вимагає впровадження в кожному господарстві відповідної системи обробітку ґрунту. В усі часи існування цивілізації на теренах українських земель сільське господарство було і залишається провідною галуззю економіки, а багаторічним досвідом доведено, що розвиток аграрного сектора неможливий без його наукового забезпечення.

Серед видатних учених-аграріїв, відомих як в Україні, так і за її межами, помітне місце займає постать Федора Трохимовича Моргуна (1924–2008) – автора «полтавського варіанта» безполіцевого ґрунтозахисного землеробства, чий талант і наукові досягнення працювали на авторитет і збагачення вітчизняної сільськогосподарської науки.

Життєвий і творчий шлях Ф. Моргуна – це окрема епоха в громадському, науковому та культурному житті пострадянського простору. Це була унікальна особистість як за багатоплановістю наукової діяльності, так і за перебігом особистого життя. Він був неперевершеним експериментатором, успішним економістом, господарником, філософом, суспільним діячем, пристрасним публіцистом та непримиренним, безкомпромісним борцем за наукову істину, за ідею, яку відстоював до кінця.

У 1949–1954 рр. працював на Полтавщині, спочатку помічником керівника відділення цукрозаводу, потім

– начальником відділення, директором радгоспу, головним агрономом Полтавського цукрового тресту. За вимогу перейти на партійну роботу, Ф. Моргуна направили до Казахстану. Цілинна історія Казахстану – це героїчно-трудова епопея, яка творилася талантом, працьовитими руками багатьох народів колишнього СРСР.

Будь-яке виконання грандіозних програм за радянських часів розпочиналося після прийняття відповідних установ Пленуму ЦК КПРС. Так, за рішенням лютого-березневого Пленуму 1954 р. велике значення у збільшенні виробництва зерна надало освоєнню нових земель та розширенню посівів зернових культур, шляхом освоєння перелогових і цілинних земель у деяких районах Казахстану, Сибіру, Уралу, Поволжя. Освоєння цілини починалося, як правило, зі створення радгоспів та без будь-якої попередньої підготовки, в тому числі, за майже повної відсутності інфраструктури – шляхів, зернохосвищ, кваліфікованих кадрів, не кажучи вже про житло та ремонтну базу для техніки. З Полтавської області був направлений на той час вже головний агроном і заступник керівника Полтавського цукротресту Ф. Моргун, який пройшов всі етапи цілинного проекту: від «першого кілка» – до директора радгоспу ім. Толбухіна Кокчетавської обл. і начальника радгоспів цілинного краю.

Ставши начальником Цілинного крайового управління сільськогосподарства, Ф. Моргун видав спеціальне розпорядження спеціалістам крайового, обласних і районних управлінь про розгортання широкої пропаганди безполицевого методу обробітку ґрунту і відповідних знарядь. Аграрій, обов'язок якого експлуатувати землю, стає таким чином її рятівником, воєнничим прихильником і організатором безполицевого ґрунтозахисного обробітку земель. Цілина отримала друге дихання і почала мало не щорічно давати мільярд пудів хліба. Саме Федір Трохимович був одним із тих, хто організував перехід від плуга до безполицевої ґрунтозахисної технології в Казахстані, узявши на себе відповідальність за її впровадження згідно місцевих ґрунтово-кліматичних умов. Він переконував у тому, що перехід на нову технологію повинен бути тільки добровільним, заснованим на особистому досвіді та досягненнях кращих господарств [8, 268].

Протягом 1973–1988 рр. Федір Трохимович обіймав посаду першого секретаря Полтавського обкому КПУ. При цьому він успішно поєднував державну службу і наукову роботу. Все своє життя Ф. Моргун присвятив становленню аграрного сектора економіки, невиснажливому та раціональному природокористуванню. Його погляди, викладені у докторській дисертації з впровадження ґрунтозахисного землеробства, і сьогодні широко застосовуються у сільському господарстві. Очоливши у березні 1988 р. Держкомітет СРСР з охорони природи, він принципово відстоював позиції екозахисної безполицевої системи обробітку землі. Агроном-ґрунтозахисник виступив із критикою, прийнятої Політбюро ЦК КПРС, програми будівництва економічно витратних й екологічно шкідливих заводів із виробництва штучного кормового білка з парафінів нафти [1, 7], наполягав на розв'язанні білкової проблеми за рахунок вирощування гороху, сої, ріпака, сояшнику та кормів із багаторічних трав.

Сучасний історичний етап розвитку докорінно впливає на розвиток науки, вимагає від науковців застосування нових підходів до явищ минулого, історичного процесу в цілому, переоцінки діяльності окремих постатей, оскільки їхній науковий і творчий доробок становить основу національного і державного поступу. Об'єктивному аналізу національних процесів сприяють

дослідження наукової спадщини провідних вчених, громадських діячів, а також персоналій, які зробили важливий внесок у розвиток вітчизняної науки. У цьому зв'язку особливо важливою проблемою є об'єктивна оцінка надбань наукової спадщини і визначного агронома Ф. Моргуна, яка сприятиме актуалізації його творчості і суттєво збагатить новими ідеями вітчизняну науку.

Адже цей учений розумів, що обробіток ґрунту є ефективним лише тоді, коли проводиться з урахуванням кліматичних умов, біологічних особливостей вирощуваних культур та їх вимог до вирощування у сівозміні. Ефективність більш посилюється тоді, коли глибина, способи обробітку здійснюються у науково-обґрунтованій послідовності та тісній взаємодії з іншими елементами відповідної системи землеробства в конкретній природно-кліматичній зоні. Тому Федір Трохимович постійно проводив пошук нових підходів до екологізації і раціоналізації землекористування.

У 1970 р. він захистив дисертацію з теми: «Агро-економіческие основы получения высоких и устойчивых урожаев зерновых культур в районах Северного Казахстана» [9], ставши кандидатом сільськогосподарських наук. Як вчений являв собою рідкісний зразок експериментатора, для якого лабораторія і поле мали логічний зв'язок, відтак, завжди прагнув до поля, до практики. Крім глибокого теоретичного інтересу, дослідження Ф. Моргуна важливе ще й тим, що на основі аналізу потреб місцевого сільського господарства, пропонується вирішення питання вітрової ерозії цілинних земель. Тому численні комплексні дослідження з вивчення різних систем безполицевого обробітку ґрунту проводилися в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України, практично всіма науково-дослідними та навчальними установами.

Із 1973 р., під керівництвом М. Шикили і Ф. Моргуна, які творчо розвинули безполицеву систему обробітку ґрунту, започатковану І. Овсінським [10, 19], розпочався широкомасштабний «полтавський експеримент» з розроблення та впровадження ґрунтозахисної системи землеробства, на основі безполицевого плоскорізного обробітку ґрунту. Система передбачала відмову від відвальної оранки і заміну плуга плоскорізами та іншим знаряддям. У Полтавській обл. розпочалося інтенсивне впровадження ґрунтозахисного землеробства [11, 204], свідченням чому є доповідна записка першого секретаря обкому Ф. Моргуна до першого секретаря ЦК Компартії України В. Щербицького [12, 114].

Слід зазначити, що ідея впровадження безполицевої системи обробітку ґрунту Ф. Моргуна мала як прихильників, так і критиків. Цінність являють статті, які містяться в журналі «Земледелие» – провідного агрономічного видання Росії. На сторінках цього часопису протягом 3 років тривала дискусія з приводу впровадження безплужної системи землеробства в господарствах Полтавської області. Так, професор Г. Ванькович у статті висловив сумнів із приводу ефективності безплужного методу обробітку ґрунту [2]. Це відразу зумовило цікавість провідних науковців у галузі сільськогосподарських наук. Зокрема доктор сільськогосподарських наук А. Тараріко підготував статтю, присвячену дискусії щодо «полтавського експерименту» Ф. Моргуна. Вчений ґрунтовно проаналізував його метод й ефективність обробітку ґрунту, а головне – врожайність. Дослідник високо оцінив «полтавський експеримент», зауваживши, що він потребує «розуміння і підтримки» [3, 16]. Думку А. Тараріко підтримав і В. Іванов, зазначивши, що «в період, коли нове в землеробстві торує дорогу в життя, завойовує уми і серця вчених і господарників, особливо гостро постає питання і бе-

режливе відношення до такого починання, що потребує товариської підтримки, з метою поповнення його необхідним арсеналом досягнень науки і техніки, передового досвіду» [4, 18].

Професор Г. Лисак вважав, що безполіцевий метод не повинен бути шаблоном, при його використанні потрібно враховувати природні умови, стан і особливості ґрунту. Аналізуючи «полтавський варіант» системи безполіцевого обробітку ґрунту, він зауважував, що за безплужного обробітку ґрунту, який застосовувався на Полтавщині, стояча стерня знищується, але утворюється прошарок мульчі, який захищає ґрунт від руйнування дощами, окрім того, з'являється можливість проводити очищення полів від бур'янів восени [5, 29].

Сучасні дослідники, розглядаючи альтернативні системи землеробства, не оминули увагою і здобутки Ф. Моргуна. Так, Н. Балаж проаналізував експеримент Федора Трохимовича в галузі ґрунтозахисної системи землеробства саме на Полтавщині, на площі близько 2 млн. га. Дослідник дійшов висновку, що спроби перенести таку систему обробітку ґрунту в інші регіони з відмінними природнокліматичними умовами завершувалися невдачею [6, 16]. Академік УААН В. Сайко у статті, присвяченій стану і перспективам обробітку ґрунту в Україні, відзначив велику подвижницьку роботу Ф. Моргуна та його колеги М. Шикуди, котрі творчо розвинули безполіцеву систему обробітку ґрунту. Вчений наголосив на тому, що ця система сьогодні успішно діє на Полтавщині у ПСП «Агроєкологія», під керівництвом С. Антонця [7, 182].

Як бачимо, досвід полтавських землеробів, якими керували Ф. Моргун і М. Шикуда, був високо оцінений, про що свідчить факт про прийняття рішення щодо запровадження ґрунтозахисної системи в Полтавській області. До 1984 р. ця система була широко впроваджена повністю та почала давати непогані економічні показники у поєднанні з екологічною ефективністю, внаслідок чого, на ланах зменшилася ерозія, стійко падав вміст нітратів у продукції. Ґрунтозахисний обробіток було впроваджено практично на всій площі ріллі Полтавської обл. Впродовж 1980-х рр. в Україні, за врожайми та економічними показниками, Полтавщина вийшла у лідери. Директор Інституту Всесоюзної Академії сільськогосподарських наук – вищої наукової установи із сільського, водного та лісового господарства СРСР О. Бараєв звернувся до першого секретаря ЦК Компартії України В. Щербицького з позитивною оцінкою «полтавського експерименту» і просив сприяння щодо впровадження прогресивного методу обробітку ґрунту в інших регіонах [13, 1]. Хоча згодом південне відділення ВАСГНІЛ відмовилося від продовження спостережень.

У 1995 р. Ф. Моргун захистив докторську дисертацію – «Агроэкологическое и экономическое обоснование почвозащитной системы земледелия для агроландшафтов лесостепи Украины (на примере Полтавской области)», в якій розробив і довів ґрунтозахисну систему землеробства, на основі ресурсозберігаючої плоскокорізної ґрунтозахисної обробки ґрунту, мульчування її поверхні поживними залишками, що забезпечує надійний захист ґрунту від ерозії [14].

У 1990-х рр. дієвість безполіцевого методу обробітку ґрунту було підтверджено на практиці. Так, 1992 р. дослідження В. Вистрогова і Л. Поповича довели, що безвідвальний обробіток чорноземів Лісостепу України підвищує їхню екологічну стійкість [15, 210]. На ефективності методу безполіцевого обробітку ґрунту наполягає і С. Антоненко, Герой Соціалістичної Праці, Герой України, засновник ПСП «Агроєкологія» Шишацького р-ну, Полтавської обл. Він – один із піонерів

безплужного ґрунтозахисного землеробства в Україні. Першим у СНД обґрунтував концепцію жорсткого стояка лап плоскорізів. Йому належить ініціатива постійного вдосконалення технічних засобів і технологій для стабілізації адаптивної рівноваги агрофітоценозів великотоварного аграрного виробництва (9 тис. га) з повною відмовою від застосування пестицидів (з 1978 р.) та мінеральних добрив (з 1997 р.) для отримання екологічно чистої продукції рослинництва та тваринництва преміум класу. Аграрій працює також над удосконаленням родючості ґрунту на підставі впровадження сидеральних парів та бінарних посівів, що сприяє утворенню в ПП «Агроєкологія» унікальних мікробіологічних ценозів. Такі ноосферні підходи до ведення господарювання набули визнання серед спеціалістів-аграріїв та вчених. На базі господарства виконано 14 докторських та 42 кандидатські дисертації. 1 квітня 2009 р. у Європарламенті, а згодом і в кіномережі Франції вперше показано документальний фільм «Локальні підходи до глобальної шкоди», який висвітлював діяльність С. Антонця та ПП «Агроєкологія».

Сьогодні досвід Полтавщини схвалений спеціальною виїзною сесією УААН, а послідовники Ф. Моргуна в «Агро-Союзі» на Дніпропетровщині йдуть далі: до нульового обробітку ґрунту і посіву по стерні максимальної висоти. Аналіз результатів досліджень за останніх 20 років показав, що при безполіцевому обробітку ґрунту вітрова ерозія знижується майже в 13 разів, знижується й водна ерозія. Численні дослідження свідчать, що вибір системи обробітку ґрунту під кожен культуру має здійснюватися з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов і залежить від попередника, біологічних особливостей вирощуваної культури, ступеня та характеру засміченості полів, рельєфу місцевості тощо.

Українські землі завжди були високо розвинутим аграрним регіоном, про що свідчать високі врожаї. Не випадково їх називають «житницею Європи». З часу виникнення землеробства, обробіток ґрунту – один із основних засобів сільськогосподарського виробництва, став найважливішим фактором у використанні земельних ресурсів людиною, основою виробництва продукції для забезпечення власних потреб. Усвідомлюючи, що обробіток забезпечує найповніше використання природної родючості ґрунту, аграрії постійно вели пошук шляхів інтенсифікації системи обробітку, з метою максимальної реалізації потенційної родючості ґрунту. Протягом еволюції систем землеробства змінювалися і способи обробітку ґрунту. Перед землекористувачем постійно стояла одна і та ж проблема – як обробляти ґрунт? Його слід обробляти мілко, з обертанням чи без обертання скиби? Які для цього необхідно конструювати і застосовувати знаряддя? Ці питання постійно турбували вчених, оскільки обробіток ґрунту – один із енергоємних і затратних процесів у землеробстві.

Ф. Моргун постійно нагадував своїм опонентам, що ґрунти Полтавської області – найкращі в Україні. Вчений зміг науково обґрунтувати природні можливості полтавських ґрунтів, довів ефективність саме безполіцевого методу обробітку ґрунту, тобто без перевертання скиби та зі збереженням на поверхні поля більше половини післяжнивних решток. Першочерговим завданням, яке стояло перед господарствами, Ф. Моргун визначив питання вибору методу обробітку ґрунту для захисту від вітрової і водної ерозії. Під час зустрічей на полях, на різного рівня нарадах, завдяки своєму полум'яному слову, переконанням та неабиякому господарському досвіду, агроном проводив активну пропаганду впровадження саме ґрунтозахисної системи землеробства.

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 32, спр. 2329.
2. Ванькович Г. О бесплужной системе земледелия // Земледелие. – 1987. – № 6.
3. Тарарико А. Что показала дискуссия по полтавскому эксперименту // Земледелие. – 1988. – № 12.
4. Иванов В.Д. Полтавский эксперимент заслуживает внимания и поддержки // Земледелие. – 1988. – № 5.
5. Лысак Г. «Безотвалка» не должна быть шаблоном // Земледелие. – 1988. – № 4.
6. Балаж Н.Й. Развитие альтернативных систем землеробства як складова екологізації сільськогосподарського землекористування // Проблеми агропромислового комплексу Карпат: Міжвід. наук.зб. – В. Бакта, 2006–2007. – Вип. 15–16.
7. Сайко В., Малієнко А. Мінімальний та нульовий обробітки ґрунту, стан і перспективи їх запровадження в Україні // Посібник українського хлібороба: науково-видавничий щорічник. – К., 2009.
8. Моргун Ф.Т. Конец света? Или... – Белгород, 1998.
9. Моргун Ф.Т. Агроэкономические основы получения высоких и устойчивых урожаев зерновых культур в районах Северного Казахстана: Автореф. дисс. ... канд. с.-х. наук. – Алма-Ата, 1970.
10. Сайко В., Малієнко А. Система обробітку ґрунту в Україні. – К., 2007.
11. Моргун Ф., Шикла Н., Тарарико А. Почвозащитное земледелие. – К., 1983.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 2, оп. 14, спр. 2437.
13. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 32, спр. 1769.
14. Моргун В.Ф. Агроэкологическое и экономическое обоснование почвозащитной системы земледелия для агроландшафтов лесостепи Украины (на примере Полтавской области): Автореф. дисс. д-ра с.-х. наук. – М., 1995.
15. Писаренко В.М., Писаренко П.В., Писаренко В.В. Агроэкология. – Полтава, 2008.

Borovyk O.V. Fedir Morgun as the agronomist and implementor of the agricultural soil-protective system. In the article is described the activities of the famous Ukrainian state and public leader, scientist and agronomist, popularizer of the agricultural soil-protective system – Fedir Morgun. The accent is made on the efficiency of using the boardless method of soil cultivation which is nowadays still widely implemented in Poltava region and makes a good profit.

Key words: Fedir Morgun, farming agriculture, a boardless method of soil cultivation, soil-protective system in farming agriculture, agroecology

Ю. С. Овчаренко

ВОЛОДИМИР МАРЧЕНКО ТА РОЗВИТОК ФІЗИЧНОЇ МАТЕМАТИКИ У ФТІНТ

У статті в контексті розвитку окремих напрямів Харківського Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. Веркіна висвітлено діяльність видатного вченого В. Марченка в галузі математичної фізики.

Ключові слова: математична фізика, функціональний аналіз, математична фізика, конструктивна теорія функцій, обернена задача, спектральний аналіз, асимптотична теорія, крайова задача, періодична функція, апроксимація, неперервна функція

Важливе значення в історії науки і техніки має дослідження доробку окремих науковців. Ця стаття присвячена темі відтворення життєвого шляху видатного українського науковця В. Марченка, який займався дослідженнями в області функціонального аналізу, математичної фізики і конструктивної теорії функцій. Йому належать важливі результати й у так званій оберненій задачі спектрального аналізу. Обґрунтовані ним і його колегами обернені задачі дали можливість створити оригінальні методи для розрахунку радіохвиль, теплового випромінювання, вібрації металевих конструкцій. Створив асимптотичну теорію крайових задач з дрібно-

зернистою межею, досліджував проблеми теорії майже періодичних функцій і теорії апроксимації неперервних функцій [1, 315].

Хоча окремі праці, присвячені розкриттю творчого шляху В. Марченка – видатного математика, керівника Харківської школи математичної фізики та спектральної теорії операторів, який багато десятиліть очолював науково-дослідну роботу, що велася в математичному відділі Харківського ФТІНТ, – значення його персонального внеску дотепер не має належної уваги. У більшості з цих робіт наводяться, як правило, біографічні дані про вченого, котрі лише частково можна використати як джерельну базу дослідження його діяльності [2–4]. Мета цієї статті полягає у висвітленні ролі талановитого організатора наукових досліджень В. Марченка відносно розвитку галузі математичної фізики в Харківському Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. Веркіна (ФТІНТ) та аналізі тих його видатних наукових математичних досягнень, які зробили науковця відомим не тільки в Радянському Союзі, а й усьому світі.

Володимир Олександрович Марченко народився 7 липня 1922 р. у Харкові. В 1939 р. вступив на навчання до Ленінградського державного університету на фізичний факультет та одночасно – на заочне відділення механіко-математичного факультету і до початку війни закінчив два курси фізичного факультету та три курси математичного. Важкі роки німецької окупації пройшли в Харкові, а коли 1943 р. місто звільнили, він зміг продовжити навчання, вступивши на четвертий курс математичного відділення фізико-математичного факультету Харківського державного університету [5, 519].

Після закінчення університету, в 1945 р. В. Марченко вступив до аспірантури Харківського державного університету, яку закінчив достроково. Його науковим керівником був Н. Ландкоф. Кандидатську дисертацію – «Методи підсумовування узагальнених рядів Фур'є» – захистив на початку 1948 р. У той час при Харківському державному університеті існував науково-дослідний інститут математики. В. Марченко викладав в університеті і одночасно був науковим співробітником відділу математичного аналізу, в якому пропрацював аж до закриття НДІ математики в 1950 р.

Після захисту кандидатської дисертації, під впливом відомих математиків Б. Левітана й А. Повзнера, В. Марченко зацікавився спектральною теорією диференціальних операторів. Його увагу привернули оператори перетворення, що переводять рішення одного диференціального рівняння Штурма-Ліувілля в рішення іншого, які були введені незалежно Ж. Дельсартом, Б. Левітаном і А. Повзнером. У роботах В. Марченка ці оператори були глибоко вивчені, після чого стало зрозуміло, що вони є потужним апаратом дослідження багатьох питань спектральної теорії. Серед них, в першу чергу, слід назвати обернені задачі спектрального аналізу диференціальних операторів і асимптотичні формули для спектральної функції. Значним внеском у спектральну теорію операторів з'явилася, отримана вченим, асимптотична формула для спектральної функції задачі Штурма-Ліувілля з довільним потенціалом.

У 1951 р. він подав до захисту докторську дисертацію: «Деякі питання теорії одновимірних лінійних диференціальних операторів другого порядку». Його ім'я набуло популярності серед фахівців, які працювали у цій сфері. Питання спектрального аналізу диференціальних операторів і в наступні роки залишалися важливим об'єктом досліджень науковців, де йому вдалося отримати ряд вагомих результатів. Зокрема ним був запропонований новий погляд на теорію розкладання